

ZEMLJOTRESI KAO KUŠNJA JUGOSLOVENSKE FEDERACIJE

Mihad Mujanović, I ZEMLJA SE POTRESE, Odjek zemljotresa u Skoplju 1963. godine i Bosanskoj krajini 1969. godine. Udruženje za modernu historiju/Udruga za modernu povijest, Sarajevo 2019., 162 str.

Ugodno je čitati autore koji znaju, na vješt i prijemčiv način, učiniti zbivanja i događaje iz naše ne tako davnašnje prošlosti jednom respektabilnom naučnom temom! Mihad Mujanović jedan je od tih pisaca i autora koje je zadovoljstvo čitati. U svojoj knjizi "I zemlja se potrese" Mujanović je opisao, kako sam kaže, "odjek zemljotresa u Skoplju 1963. godine i u Bosanskoj krajini 1969. godine." Ovo njegovo djelo, u osnovi, jeste dopunjeni magistarski rad koji je Mihad Mujanović odbranio 2010. godine na Filozofskom fakultetu Karlovog univerziteta u Pragu, veći dio teksta je, kako kaže autor, "objavljen [na češkom pod naslovom: *A země se třásla*] 2011. godine u stručnom časopisu *Slovanský přehled (Slavenski pregled)*".

O autoru ove knjige, u najkraćem, podaci i izvori kazuju sljedeće: Mihad Mujanović je rođen 1986. u Srebrenici. Do 1992. godine živio je sa porodicom u selu Pervani (općina Bratunac), a nakon izbijanja rata 1992. godine sa porodicom odlazi u Češku gdje Mihad Mujanović i danas živi. U Pragu je završio srednju građevinsku školu, potom magistarski studij slavistike i opće historije (2010.), te pedagoški menadžment (2014.). Ističe se kao pisac i prevoditelj stručnih tekstova i beletristike, također sudski je tumač za bosanski, srpski, hrvatski. U češkim književnim časopisima Mihad Mujanović je objavio odlomke iz književnih djela mnogih bosanskohercegovačkih pisaca. Posebno treba istaći da je Mujanović 2009. godine objavio na češkom svoj prijevod dječijeg romana "Chief drvena noga" Rizaha Pašalića, a 2015. godine objavio je na češkom i svoj prijevod romana "Vječnik" Nedžada Ibrišimovića. Od 2017. godine Mihad Mujanović je student doktorskog studija na odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Karlovog univerziteta u Pragu. Taj fakultet mu je 2018. godine objavio monografiju "Muslimové, a ne mohamedáni! Ke kořenům bosňáckého národního hnutí v letech 1878-1918." ("Muslimani, a ne muhamedanci! Korijeni bošnjačkog nacionalnog pokreta u godinama 1878-1918.").

Vratimo li se knjizi "I zemlja se potrese", dobro je odmah kazati da su zemljotresi u Skoplju (u petak 26. jula) 1963. godine i u Bosanskoj krajini (u nedjelju 26. i ponedjeljak 27. oktobra) 1969. godine, Mujanoviću samo povod da napiše odličnu monografiju o tadašnjoj jugoslovenskoj federaciji, o unutrašnjim odnosima u njezinim republikama, kao i o odnosima među samim republikama. Ovo ne znači da je Mihad Mujanović zanemario ili zapostavio opisati, često vrlo detaljno, razmjere ovih dviju elementarnih katastrofa i suočenje sa njima. Naprotiv, knjiga "I zemlja se potrese" donosi, u krupnom planu, gotovo sve u mnogim detaljima i tabelama: Broj smrtno stradalih, broj ranjenih, precizne postotke srušenih privatnih i javnih objekata, evakuiranje i spašavanje ugroženog stanovništva, hitno slanje pomoći, prvo

one najnužnije (hrana, šatori, odjeća). Također, Mihađ Mujanović daje i mnoge podatke (sve na temelju dokumenata iz Arhiva Jugoslavije kao i iz drugih arhiva, a posebno štampe gdje se najviše poziva na *Borbu*, list Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije) o tome gdje su se zadesili jugoslovenski rukovodioci u vrijeme ova dva katastrofalna zemljotresa. Na primjer, Josip Broz Tito posjetio je Skoplje samo dan nakon zemljotresa, a isto vrijedi i za Banju Luku koju je posjetio 28. oktobra 1969. godine.

U jednom iznimno zanimljivom, gotovo literarnom, predstavljanju suočavanja sa ovim velikim tragedijama, Mihađ Mujanović analitički prati i predočava reagiranja raznih nivoa jugoslovenske federacije, kao i aktivnosti njezinih rukovodilaca. Ko je ušao u svoje prve godine sedme decenije (kao što je slučaj sa autorom ovog prikaza) Mujanovićeva knjiga će ga itekako svježe podsjetiti na imena Edvarda Kardelja, Lazara Koliševskog, Krste Crvenkovskog, Fadilja Hodže, Aleksandra Rankovića, Petra Stambolića, Cvijetina Mijatovića, Mitje Ribičića, Vladimira Bakarića, Veljka Vlahovića, Kire Gligorova, Borisa Kraighera, itd. itd. Od muslimana (ili Muslimana) u ovim šezdesetim godinama dvadesetog stoljeća, a koje Mujanović spominje u vezi sa ova dva zemljotresa, na političkoj sceni stupaju i ističu se Hakija Pozderac, Džemal Bijedić, Nijaz Dizdarević (nekada učenik Gazi Husrevbegove medrese) i drugi.

Od vjerskih lidera Mihađ Mujanović spominje da je reisu I-ulema Sulejman ef. Kemura posjetio i Skoplje i Banju Luku (Skoplju je donirao jedan milion tadašnjih jugoslovenskih dinara), također, patrijarh SPC German posjetio je oba postradala grada.

Dugo bi nas odvelo kad bismo u ovom prikazu donosili detalje (koje precizno pobraja i analizira Mihađ Mujanović) o saučestvovanju inostrane pomoći, kako sa kapitalističkog Zapada, tako i zemalja iz tadašnjeg socijalističkog lagersa. Iako je bilo i pomoći iz zemalja Nesvrstanog pokreta, vidljivo je da je ona bila zanemarivo mala, zapravo minorna.

Posebno vrijedan aspekt ove Mujanovićeve knjige jeste kompariranje odnosa jugoslovenske federacije prema ovim dvjema tragedijama. Banja Luka i Bosanska krajina prošle su mnogo lošije (k tome, kad se gledaju tabele o izdvojenoj pomoći za Skoplje i Bosansku krajinu, potrebno je imati u vidu i inflaciju kako na domaćem tako i na inostranom nivou, na šta Mujanović ukazuje).

Mihađ Mujanović ističe, na temelju znalačkog korištenja dokumenata, da je tadašnje bosanskohercegovačko rukovodstvo (Branko Mikulić, Dragutin Kosovac, Džemal Bijedić, Osman Karabegović ...) nastupalo jedinstveno u traženju "savezne pomoći" i podsjećalo organe SFR Jugoslavije da se prema tragediji u Banjoj Luci i Bosanskoj krajini treba odnositi na način kako se reagiralo i prema Skoplju i Makedoniji. Međutim, čak i nakon susreta sa Titom, stvari su se odvijale sporo, a posebno je odnos Mitje Ribičića kao tadašnjeg predsjednika savezne vlade, bio vrlo negativan, proračunat i, praktički, destruktivan prema saniranju posljedica zemljotresa u Bosanskoj krajini.

Mihad Mujanović se bavi i demografskim promjenama koje su Skoplje i Banja Luka pretrpjeli u godinama nakon zemljotresa. U Skoplju je, relativno uzev, povećan broj Makedonaca i Albanaca, dok je u Banjoj Luci, također relativno gledano, povećan broj Srba. Međutim, uzmu li se uobzir tadašnja migracijska kretanja (od 1960-1970.) Mihad Mujanović ističe da su, manje ili više, demografske promjene očekivane.

Na kraju, cijela knjiga Mihada Mujanovića govori o znakovima slabljenja jugoslovenske federacije (iako se Tito nije dao i njegova je vlast još zadugo ostala neupitna). Pa ipak, autarhizam republika rastao je sve više na račun jugoslovenske federacije. Mujanović na jednom mjestu donosi zanimljiv podatak o listu *Borba*. Naime, "krajem 40-ih i početkom 50-ih godina izlazila je u dnevnom tiražu od 700 000 primjeraka, polovinom 60-ih tek 149 000, a 1969 godine samo 50 000. Početkom 70-ih godina list [*Borba*] se doslovno borio za život..." (str. 11). Sudbina lista *Borba* kao da dobro ukazuje na sudbinu socijalističke Jugoslavije u godinama starenja Josipa Broza Tita.

Preporučujući ovu odličnu knjigu za čitanje, recimo na kraju da se, nakon genocida u Srebrenici u julu 1995. godine, sa nekom vrstom "groteskne tuge" (ako se tako može reći!) čitaju podaci koje donosi Mihad Mujanović o "jugoslovenskoj solidarnosti" iz 1963. i 1969. godine. Ta solidarnost je doista postojala, pokazivali su je političari, radnici, seljaci, prosvjetari, mnoga društva (kulturna, sportska, itd).

Iako Mihad Mujanović nije ničim sugerirao (niti je, uostalom, bio dužan sugerirati) da se njegova knjiga "I zemlja se potrese" (*A země se třásla*) čita u kontekstu genocida u Srebrenici, mi sa svoje strane završavamo ovaj kratki prikaz Mujanovićeve knjige u tužnom i sjetnom raspoloženju koje se može kazati samo jednom rečenicom: Rat je nešto najgore što može pogoditi jedno ljudsko društvo!

Enes Karić

Tekst je prvobitno objavljen u listu *Oslobođenje*, 1.2.2020